

1940

СЕПТЕМБЕР — ОКТОВЕР

ЗМІСТ

РОЧНИК III.

ЧИСЛО 5.

Др. Л. МОСЕНДЗ:
Засів 129

С. М.:
На спомин Першого
Листопада 1918 р. 133

ЯР. ОРШАН:
Розвиток української
полит. думки . . . 136

Др. М. АНДРУСЯК:
Над могилою прези-
дента Петрушевича 143

МИКОЛА ЕРДЕЛІ:
Українська культура 146

Др. В. П. ЮРЕВИЧ:
На засадничі теми 149

Л. КИСЕЛИЦЯ:
Укр збр. йна сила в
обороні Європи . 152

ДАРІЯ ВІКОНСЬКА:
Степ 154

МИКОЛА БУЧКО:
Актуални теми . 155

Л. ПАВЛОВИЧ:
Незаному січови-
кові 157

І. СЕМИГОРСЬКИЙ:
Богове позиходзели
на степ 158

З редакції и з админи-
страції 159

ДУМКА

**національно-культурни
журнал**

РУСКИ КЕРЕСТУР
З ДРУКАРНІ ПРОСВИТИ

Др. Леонід Мосенда:

Засів.

(Уривок.)

XV.

Каруца станула. Коні ше оддыхую од прикрого. Мац и Гафія зишли з каруци та пошли напредок. Возник Гаврило гамує колеса, приготовлюючи ше до стримкого спуску. Ніно зос погорду дума, „баби“ ше боя брега. Вон, розуми ше, зидзе з гори й уж скочел на вагу, але як патрел доокола — аж му дух одняло

Таки безкрайни, бліщацо-соняшни обрий розширел пред нїм свойо руки. Як кед би го поволовал притуліц ше, пригорнуц ше гу ньому, ласкавому, ридному. Ето винатра, же лєм розшириц руки, замахац з нїма горе, горе... далеко, понад чистима смугами варошу, над зацвеченима Гроницями и далекима оселями.

Почуване лещеня таке безпосередне и переконуюче, же ше на хвильку, єдну бліскавичну хвильку, дзецку видзи, же ше до дійсноци уплет „летаючи сон“ дзєцинских ноцох.

Або дійсноц сама станула на хвильку тим найулюблєншим сном, у яким ше з єдним зусильом жаданя подноши горе безтягарне тіло й плавко лєци над жему.

— Красне, Ніну, оздзива ше дідо, бо видзи цихе дзецко з ясну радосцу на ушмихнутому ліцу.

— Ой діду, яке добре... розцагує помали хлапец. На запит о красним вон одповеда, же добре — то єдно. Запит діда зрушел цихе напнуце захопленя, й до слова „добре“ уклада дзецко и полноту краси й захоплене. За виявєнє радосци замало у нього словох. и хлапец нараз подскокує та ше почина верциц на каруци, до верху полни несвидомим буяньом живота, цо просто прелїва його малючку истоту. И так нагадує хлапчик мале щенятко, котре у привалу младого захопленя свойого власного иснованя, почина ше круциц на єдним месце, и сце зос шицкей сили влапиц саме себе за хвост...

Не блізка драга з варошу до Глодави, але час подорожи прелєцує Нінови як хвилька. Дідо шєдзи боком, коні бежа дрингом,

гуркот колесох глухне у мегким праху, цо ше густо дзвига и шеда на траву коло драги. А Гаврило не може сцигнуц одповедац на Ніново запити:

— Яки то валал, діду? а хто положел там тот хрест, цо аж по плеца запад до жеми? цо то за горби штред поля, як велічезни могили? знаце, діду? приповедайце, діду!...

Діда не треба вельо модліц. Вон и сам радосни, же ест пред ким приповедац. Вон прелецуе оком дооколни валали и указуе на желени грунчки їх садкох. Зна вон цо то за хрести пороснути мохом и похилени, зна хто насипал горбки — могили. Стари приповеда помали, з повагу, як кед би обережно сукал нітку реченьох та уважно шоровал слово як красни перли, цо їх лем тераз винял зос схованки своей памяти.

А дзецко ше просто упило до дідового обличя и випатра, же стримуе гласне диханє, же би воно часом не прервало нітку визийох. Бо ето доокола ніх, доокола каруци гарцуе козацке войско... колішу ше застави, гойда ше лес длугих списох... з яру виходза гайдамацки загони... з гуком и вреском бежа татарски ватаги... як саранча идзе зпоза Дністра турецка габа, як мак червенюци з фезами... як хмара идзе москаль зос далекого востоку на Волощину.

То не гурток подорожних напасуе конї далей коло драги, — то на полю насипуе козацке войско високу могилу над поляглыми товаришами. А отаман розпатра славне товариство з високо напольнетого кочу. То не звичайни людзе иду по драже, то зараброваних женю бусурмени до Волоскей жеми, до турецкого краю, до далекого Царгороду... А легинє, цо їх обиходзи каруца, иду на панщину, и не сце ше їм... и оглядаю ше вони и прислухую чи їх не волаю з блізкаго яру Кармелюково товариши...

И родичи, цо як да були цалком завжати зос власнима бешедами, и вони уцихли, та слухали діда.

— А одкац ви, Гаврило, того шицко знаце, запитуе ше Людкевич.

Дідо прерива приповеданє и помали блядню дзєцински визії. И заш видзи вон лем лази под толоку, смуги дозреваюцого слунечніка, желєни пасма репи та гуртки людзох, цо теж прямую до Глодави. Але и самого Людкевича цикави одкац дідо зна тельо прекрасних стварох.

Одкац? Та ж то шицко спомини споминох його оцох, дідох, прадідох. Шицко гото, цо прежил чи бул швидком його род. Инстинкт племена заховал минуле, як вредносц поколіньом, же би того дзвонєне одгирмених подійох не дало заснуц родовей памяти, же би не висохло жридо племеней свідомосци...

Мимо волі усвідомлює себе тоти думки Людкевич слухаючи одвит возника и так ше до ніх занюрює, же ані не чує, як тот кончи:

— Аж потац, по Дністер, и аж там за Бесарабію, цагала ше, гваря, кедиш Україна, — закончує Гаврило. И заш роби з батогом коло, як кед би з тим рухом охоплювал цали простор напал забутей Оцовщини.

— Яка, діду, Україна? Цо за Україна? — захоплює ше хлапец. Нове нечуте ище не познате слово брені зос шицкими гласами и виграва безчислено вельо найрижнороднейших живих визийох. Вон цихо повторює: Україна... А дідо заш гутори, и заш оточена оживює у полноти барвистей уяви, але повязане до цалосци з мелодію тей першираз почутей дзвонкосци: Україна!

Мац зос оцом патри на захопленого Ніна. Вон шедзел бокком, же би красше могол провадзиц за дідовим обличйом. Людкевич видзи, як ше сходза и розходза синовии оберва лем, же би цо лепше шлідзел за шором дідових думкох. А у бліщащих очох гори.

XVI.

Цо за Людкевича Україна! У самим слову причувує му ше, „русскому“ човекови, далеки наглас могутніх тонох. Тонох, цо формовали кедиш душу його предкох, та аж и його ше вони дотхнули теди у тих далєких, ах далєких, дньох юнацтва... Але як ше стало, же вироснул, розпирхло ше то шицко у просторе часу? И як ше то заш става, же зміст того слова ше почина дотикац з таким горуцим зворушеньом души його сина? У тим часу, кед за оца тот зміст лем легенда, мила и привабліва, правда, але лем легенда. З приємносцу ю прима слух, але недзбала уж свідомосц дозретеї души.

Та не, озда не зошицким недзбале, бо неслухал би и вон, шлебодни од шицких як йому, випатрало, обманох минулого, нешка діда майже так, як цо то слухал и мали син. Свідомосц не недзбала, кед патри на дзєцинске захопленє з виразом цікавосци, цо вецей... заздросци. Его дзєцко нараз указує тоту, забуту од нього, одрослого страну души, котра ше так вирно оздзива на заглухнути племени тони. Так дума Людкевич над визию родовей легенди и сам ше себе пита! чом же справди остали лем легенди?...

Та уж блізка цель воженя, ище еден прикри спуск з берега и конец приповедком. Задумани хлапец зиходзи з каруци та здоганя отца на узкей польовой дражки. Вон лапа оцову руку, прииска ше до ней — з розпаленим ліцом и патри отцови до очох. Таке бува ридко и лем у тих хвильових нукашніх надумох

кед ше дзециньска душа так би, як застановлюе у бежаню за новима, вше новима скарбами спознаваня. Кед ше стара розкласификовац того шицко цо придзбало, знайсец у нїм найважнейше, найсец штредок, коло якого ше позбера саме шицко цо другорядне...

Чежка то робота и за дорослого чловека, а цо ж за малого! И у таких хвильох тулі ше хлапчик гу оцови, як кед би у нього, у дорослим чловеку, моцного розуму и певного напрумя, глядал порозуменя и помоци.

Людкевич го погласкал по глави оштриганей як їж, и Нінови випатра, же вони еден другого розумя:

— Цо тебе Ніно?

Тату, повецце ми... Правда то шицко, цо дїдо приповедал, — запитуе син и пошпоцел ше, бо идзе з дзвигнуту главу, же би видзел оцово лїцо и з нього могол вичитац тото, цо не вистарчи у словах.

— Правда, шицко правда, — помали одповеда оец. И глас його не вишмихуюци як звичайно, не тот глас удаваней суворосци, з яким вон найчастейше бешедуе зос сином, а цихо — ровни.

— И ви теж знаеце шицко, о чим приповедал дїдо?

— Знам.

— А чом же ви нігда не приповедаце о тим? — У гласу Ніна чуц жаль, а можебуц и предруцовань, як ше привидзуе Людкевичови. Вон цихо и, лем пошмихуюци ше, гласка зос руку по глави дзецка.

— Дзе ше подзала Україна, тату? чом ей тераз нет? и хлапец ше заш пошпоцел, бо непрестано шлїдзи за оцовим лїцом.

— Цо одповесц синови? Одповесц треба, але Людкевич сам не зна цо и як... О родовой, одграней легенди, о славних богох, кедиш могутніх, а тераз славних и уж може мертвих, забутих. Богове не вични. О не! Але место їх не шме остац празне. На ньому богию уж инши, и їм, новим и грабежлівим, треба служиц... Дарма!...

Йому, дорослому чловекови, то ясно, або бодай муши буц ясно. Але як то розложиц тей малей истоти, цо сце не марни слова жалю, спивчуваня чи лиричного смутку, а простого и отвореного „або - або“, од якого вон, Павло Людкевич, так старано, и на вше, одхилел свой живот.

З якими словами загуториц до тей истоти, власней креви, у якей ше нараз, так горуцо, непосредно и чисто оздзива родова совисц и вола и кричи тим гласнейше и силнейше, чим длужей була цихо.

Не! Ю треба приспац! Треба затрец, роздуц, розруцац по

нових реалних польох, же би нігда вещей ніч не збудзело тоту марну пристрасц. Україна!.. Нацо?..

— Треба док час, пре його будуче добро вивяц му зос глави тоти чкодліви схилєня — додумує себе Людкевич. Але заспокоює себе з тим, же хлапец мали, та ест на то ище часу. Тото одложєне рипєня дава му оলেখченє, бо на концу одганя од нього тот тягар споминох, яки ище дакеди занєспокоюю його душу. Вон преходзи на свой звичайни у бєшєди зос сином жартовлїво сурови тон:

— Ой, швидко ти пошивєєш, синку! Дуже ши цікави! Скакай, — и вон злєгка одрилює Ніна од себе.

И хлапец прискорує крок та ше жури на предок од оца, незвичайно задумани и як би вируцєни з гайзибану.

С. М.

На спомин

Першого Листопада 1918-го року.

В нинішний день витають наші думки лицем в лице велику Легенду, величавий Міт: славного, незабутнього Минулого, що яскраво освічує наш шлях до світлої Будучности.

Ниніж бо сповняєся 22 роки від Першого — у споконвічности Української Нації — пропамятного Листопада. Перед нашими очима мерехтить чарівна лента Визвольного Змагу, частина Української Національної Революції, епізода з історії нащадків рівноапостольного Володимира, правнуків гордого князя — лицаря Льва.

Перший Листопад!...

Скільки споминів насуваєтьсє при звуці отого чарівного слова, що в відпозідь йому бутьсє живійше серця живих, на волі й у казаматах сущих, вірних синів України. Це зов, що уноситьсє із могил знаних і незнаних Борців, тих, що віддали за святу Україну в жертві все своє найдорожче: кров й життя та спочили сном вічним. Сном Тих, що снє чарівні снєть: про волю й кращу долю Вітчини:

Величній Листопад — сонцем позолочений, розвеселений. А над Могилами й Хрестами радість того Першого Великого Листопада, розсміяне небо й грімка пісня про.., „червону калину“...

Бо Перший Листопад всупереч химерам природи — це Весна!

Так як весною був той Перший, коли будив його зї сну гомін твердих стрілецьких кроків, що вибивали радісно й гордо такт по рідних бруках. Коли вітав його усміх розсріблєних штиків,

коли з вежі Льва — грядниці лопотів могутній жовто-блакитний прапор воскреслої України.

За нами той перший і в нас той перший. Бо пішов між нас мітом і живе в наших серцях мітом. Та чи ж ціле наше життя це не один прекрасний, чудовий Міт? Міт, що з нього черпаємо: силу й снагу!

... Гряде один за другим Листопад! Двацятьдругий вже з черги...

Приходить, щоб додати нам: Сили й Віри!...

Сили — могли вірити... й віри у власні сили.

Приходить і кличе нас у Храм Господній заспівати торжественно:

„Тебе Бога хвалим...“

Приходить і збирає нас разом пригадати Вчорашнє й подумати над Завтрішнім.

Бо вчорашнє за нами...

Сьогодні — це ми!

А завтрішнє перед нами?...

І дума наша уноситься сьогодні над пониженою й подоптаною займанцем волостю Воїна Романа, на окутанім у студінь в рожеї окупації Льва — городом. Городом, що з нього перед 22 роками несло придорожними дротами у всі закутини Галицької Землі:

„... від нині над Льва — городом має золотисто — блакитний могутній стяг великого народу, що став Господарем на власній ниві, Паном на своїй Землі...“

І виринають перед нами „Листопадові дні...“

Дні величі та слави. Дні, що створили безсмертну легенду Львова — Чорткова.

Дні, що стали зворотною точкою в історії західної вітки Української Нації.

Дні, що стали підставою незломного Вірую нового покоління відродженої Нації.

Виринають перед нами постаті Тих, що творили цю незабутню картину історії. Постаті: Вітовського й його озброєних великою Ідеєю Воїнів Листопада.

Сказав один з наших сучасників: „...Історію творять люди... Але їх сповняють і спрямовують ідеї, що є ознакою духа часу... А люди, що творять історію є носіями тих ідей. Отже в здійсненню цих ідей лежить їх історична місія... Ніодна генерація не живе сама для себе. Немає проблемів, щоб тісно звязувалися й відносилися тільки до її доби, бо життя нації творить сучасність і будучність. Воно є живучим організмом, що представляє національні частини сповні кровним і духовим (ідейним) повязанням.“

І дійсно: Згадуючи 22-і роковини Першого Листопада можемо бути горді та щасливі, що цю сторінку Книги Буття Української Нації мережану перлинами дорогоціної Крови найкращих синів Батьківщини списували люди, що їх сповняли величні Ідеї, розуміли й словняли оту велику свою історичну місію.

Не політичні крамарі, а Герої заліза й крові! Ті що творили Легіон, якому клали завдання: Вільна Соборна Україна.

Ті, що не змогли довголітньою війною, але вздрівши історичний Мент, сказали своє невідкличне слово під брязкіт шабель і штиків, клекіт рушниць і скорострелів та гуркіт гармат.

Какали та творили Українську Державу, розбуджену в огні та крові Революції. Ті котрі знали, що: „...війна нині єдиним і найкращим засобом боротьби за існування.“ І те своє пізнання суті хотіли передати й передали нам.

Бо були свідомі того, що: „...ті, що є відповідальні за долю народу в момент переломовий, мають вирішальний вплив на своїх співгромадян чинами та духовим імпульсом...“

Бо знали, що: „...громадянство, яке інстинктивно й остаточно зрікається війни та духу підбою — є в занепаді...“

І тому вони повели війну!

Війну за святу справу державности; війну за переродження духа своїх земляків — співгромадян; — війну за нову Україну — Україну завойовників: Святослава, Романа, Осьмомисла, Богдана, Мазепи...

Війну за державність Вони в першій фазі — здавалось — програли.

Та ні — Вони здобули, Вони побідили. Бо вони — Воїни всенаціонального Листопада...

Вони здобули те, що оточений цілим світом ворогів Народ викресав із своїх кадрів нову животворну, спасенну іскру викресав новий вогонь, нову Віру — Український Революційний Національний Рух, що перетопив у горнилі боротьби з займанцями етнографічні маси в Націю, що в добі нечуваного гнету й числової переваги ворога не припинила боротьбу, але навпаки її подвоїла.

Вони, Герої Листопада, побіч Крутян, спричинили воскресення, відродженої вже пламенним словом віщого Кобзаря, воюючої України, що виявляє себе у всій своїй величі від Кавказу по Татри, від Десни й Прип'яті по Дунай і Тису.

Вони Герої діючого ще до нині Листопада навчили нас, що: „...наша ідея має бути всеобіймаюча, виключна, яскрава, що стоїть над „особистями“, якої гаслом є не відпочинок і уживання, лиш акція і воля до влади над відірваними засадами, над чужою ідеєю,

над власним оточенням, над обставинами, над всім часовим і поодиноким...”

Бо лише та ідея виведе нас на шлях дружинників Святослава, лиш вона сполучить нас з тим патосом, без якого мертва св'яка ідея.

Вони, Герої Листопада, навчили нас, що: „...патріотизм — оте нове наставлення не виучується лише з книжок... Щоби засвоїти собі ідеї нового морального гарту треба ними жити, цілим еством, мати їх в кожному фібри тіла, в крові.“

Бо лише тоді будуть ідеї не чужородним тілом, що випаде при першій стрясенню, а органічною частиною нашого я.

І за те все в порядку й пошані безмежній клонимо ми нині наші голови перед Тінями невмирущих Воїнів Листопада.

Сегорічний „Листопад“ святкуємо в ще тяжчих як досі умовах. В добі найлютішого переслідування ідеалів „Листопаду“.

Та будьмо свідомі, що хочби й які ще удари прийшлося нам зазнати — не сміємо падати духом. А навпаки вірити, кріпко й свято вірити мусимо, що в кінцевому висліді своєї боротьби здобуде й закріпить Ідеал Української Нації:

Самостійну й Соборну Українську Великодержаву.

Княжий Льва-город кує у своїх святих революційних катакомбах новий Листопад. Листопад Зриву й повстання. Листопад звільнення Західних і Східних волостей широкої Української Землі. Сей великий новий Листопад, що не лише проголосить, але навіки здобуде й закріпить велике дідицтво славних наших предків: Українську Імперію завойовників Святослава й Осьмомисла.

Слава Україні!

Ярослав Оршан:

Розвиток української політичної думки за 100 роки.

(Преробел І. Ванчик)

V.

(Предлужене)

Остатні дзешець роки пред Кримську війну то за українство у Русії чежки часи, бо притиск Москви змоцнети. У тот час ше явяю кирвави бунти українського селянства против панщини („Київська Козаччина“), але політична дезорієнтованосць українства є причина, же тоті бунти не находза національно-політичну капитуляцію. Єдини Шевченко зрозумел їх значене. Вон видзел, же тото селянство, боруци ше за жем, видзвигує ровночасно против ворожого порядку -- „свою віру“, „свою правду“. „свою волю“. А за таки справи „розбійник не стане“ — писал Шевченко.

По страценой войны под Севастопольом у Росії режим ослабнул. Селянство (крипаки) достава шлебоду, и у України оживоє культурно-наукови рух (Марко Вовчок, Куліш, Кониський, Руданський, а познейше Карпенко-Карий, Старицький, Нечуй-Левицький, Панас Мирний, Лисенко, Коропівницький и т. д.). Народна просвита и добро мужика — постава гаслом тедишніх укр. народних роботнікох. Од политики тот рух бул далеко.

У исти час ше на України по правим боку Дніпра збудзел українски рух медзи напoл уж спольщєну укр. шляхту (плємство). Тот рух видзвигнул гасло, же ше шляхта муши притримовац тей народносци, на чийей жеми живє и поволовал спольчєних українцох врацац ше до нації оцох (Антонович, Рильський, Сьвенціцький и др.). Тот рух злєкнул тамошню польску шляхту, котра ше теди готовєла до револуції, и посипали ше прияви до царского уряду против членoх того руху, же вони є антидержавни. Москва злєкнута польским бунтом и социялистами видава указ мин. Валуєва 1863 р., котри прокламує, же України „не було, нема й бути не може“.

Од тєраз ше центр укр. живота прєноши на Западну Україну — под Австрию. дзе ше под впливом духового розвою вoсточней України розпочали процєси єднаки, як на вoсточней України. Звязки Києва зoс Львовом маю дужє красни нашлїдки за самоочуване українскєй идєї. Тоти ше звязки нє прєтаргую нїгда, алє под притиском Москви скоро ослабню. Виходзи 1876 р. указ Москви, котри забранює українски кнїжки зoс заграници и забранює українски театр. Такє чєжкє положєнє тирва 30 рокї.

Тот пєриод указує, же Шевченковски ємоції слабню. „Українофїльство“ и „народництво“ рєпрєзєнтує национално-политични погляди того часу у України, гoч вони на справди були цалком аполитични. Слово „українофїли“ випатра чуднє, кєд ше воно одноши до людзох українского походзєня. Алє трєба знац, же ше ту рoби о людзох национално нєздєкларованих, найчастєйше политичних общєросoх, котри лєм лубєли Україну. „Народники“ знов бравєли националнє „я“ українскєй нації и сцєли дзвигац культуру и добро валалу, алє ше политичнєй борби одрєкали.

Даяки єдинїци того часу блїзки нам гoч з даякими идєями. Так писмєник Пантєлєймон Куліш як звєличатєль национального фанатизму, волї, чину и „грубєй пєрвиснєй сичи“. Згадац би и Кониського, гoч би лєм прєто, же бул пошлїдовни противнїк найфаталнєйшєй фїгури у истoрії українскєй идєї у нових часoх — М. Драгоманова. На концу истoрик В. Антонович, вєльки против-

нік московской духовосци и культури. То яснейши фигури тей доби, але ані вони не вишли поза круг „неполитичней культурней роботи“.

Док так українська идея з одного боку не може найсц политичну конкретизацию, то ше з другого боку знов явяю революційни струї загально російского масштабу (социялисти и їм подобни: Лизогуб, Дебогорій-Мокрїевич, Стефанович, Желябов, Кибальчич и Кравчинський).

VI.

Чловек, котри надал фарбу тедишньому политичному українству бул Михайло Драгоманов († 1895). Драгоманов, професор київского университету, а познейше политични емигрант вошел до исторії України, як тот, цо перши засадзел українскей политичней думки идеї социялизму, и бул причина, же ше українске ошлебодзене почало вше вецей идентификовац зос социялизмом. Идеї козмополитизму ведно зос шицким иншим „идейним добром“ либерализму нігдзе ше не могли указац таки небезпечни за націю, як на прикладу нешлебодней укр. нації, дзе ю тоти идеї розоружали и рудели на ласку и неласку нації — пана.

Драгоманова наволат його початкови ученїк, а познейше непримирими процивнік, Іван Франко, „генте українус, национе Руссус“ (українского походзєня, московскей народносци). Монографист Драгоманова, М. Мухин пише о нїм: „Думка, же шицко вельке, ошлебодзуюце, „европейске“ и т. д. може присц лем з Москви на Україну, повторює ше у Драгоманова безконечно раз..., и з ню сце Драгоманов нерозлучно приковац українску думку до російскей политичней и культурней исторії“.

Вон не робел за українске национальне ошлебодзене, але готовел селянство до всеросійскей социялистичней революції. Як типични всеросійски социялист бул завжати процивнік якогобуло укр. национализму, и вшадзи дзе могол, ущипйовал українству деструктивни козмополитични идеї и москвофилство. Драгоманов бул гевтот, котри зос своїма идеями розкладал национални сили и готовел укр. нації драгу до новой катастрофи у 1918–22 р. р.

Кед труну Т. Шевченка 1861 р. превезли зос Петербурга до Київa, вец и Драгоманов пошел до церкви, дзе була виложена труна. Теди еден студент — українец крикнул до нього: „Нацоти ту пришил? Тебе ту не место!“ И кед дахто сце ураховац до українскей идеї Драгоманова, то не мож не повториц тоти слова запального українского студента.

VII.

Конец 80-их и 90 р. р — то роки реакції на примитивне

українофилство и культурницьке народництво, то роки народження означених „вірую“ медзи українством, яких до тераз взагалі не було.

1891 р. ше основує „Братерство Тарасівців“, котре треба уважац як першу спробу організованя самостойницького руху. Сама назва походзи од мена Тараса Шевченка. Главна особа „Тарасівцох“ є Иван Липа († 1923), ту належи и Микола Михновський, грандиозна фигура исторії укр. политичней думки, далей Михайло Коцюбинський, Борис Грінченко, Володимир Самійленко, Микола Вороний, Віталій Боровик, Василь Степаненько, вец студенти, старша интелігенция и по першираз у укр. новей исторії — селяни.

Тот рух ше зродзел як свидома реакция на безполитичне українофилство и на социялистични струї, цо не признавали українську идею. „Сепаратизм, самостойнось України. Иншаку Україну, як самостойну, Тарасовци себе ані не задумовали“ — пише И. Липа.

Їх активносць лежала у опанованю українских організаційох и наполньованю їх самостойницьким духом, у розширйованю українских, друкованих у западней України кніжкох, рефератох и т. д.

Идеологию „Братерства Тарасівців“ указує „конфесіон де фоа молодых українців“. Отадз винімаме: „Людскось ше дзелі на раси, народносци, нації... Ми знаме, же російська держава, то поверховни агрегат веліх наційох, цо су нічим не зєдинети медзи собу крим самодержавя и прето идея панованя такого абсолютизму мертва, а нация жива истота... Живот українского народу доводзи нам, же Україна була, є и будзе вше окрема нация и як каждая нация так и вона потребує националну шлебоду.. Україна под прициском!... прето ми як дзеци України, як синове свойого народу є националисти и пред шицким дзбаме о тим, же би дац свойому народови националну шлебоду...“

Борба „Тарасовцох“ була чужка, бо против ніх ше дзвигало шицко: и социялисти и царски уряд. И гоч вони познейше гасло самостойносци заменели з „федерацию“ то уж сама зява „Тарасовцох“ бул знак и початок новей ери у укр. политичним живоце. „Братерство“ ше не розпало ані теци, кед го царски уряд 1893 р. забранєл. Фундамент бул положени и живот рушел новима драгами.

Драгоманову ше не удало за живота основац на Україні под Росию укр. социялистичну партию, але прето 1890 р. за його инспирациями основує ше на Западних Жемох под Австрию т. зв.

радикална партия, котра рок по шмерци Драгоманова прима до своей програми жадане самостойносци України. Крим Михайла Павлика є ей основательом вельки укр. писменик и учени Іван Франко, гоч вон познейше охабел радикалну партию, кед пошла иншима драгами, и еволюціоновал гу идейом, цо їх видзвигнул М. Михновський. Франко писал 1900 р., одвитуючи тим, цо тримали идеал самостойней України нереальним, же лем од самих українцох, од їх твардей волі и горуцого жаданя овиши реализоване того идеалу, та „же тисячни дражки, цо водза до його реализації, лежа просто под нашима ногами, и лем од нашей свідомосци того идеалу, од нашей згоди на нього будзе залежац, чи ми пойдземе по тих дражкох у напряду чи можебуц-обращиме на цалком инши дражки... Ми мушиме зос шерцом почувач свой идеал, мушиме з розумом розяшніц себе його, мушиме уживач шицки сили и способности, же би зме ше набліжели гу ньому, иншак вон не будзе жиц“.

Истого року студентске виче у Львовє приноси резолюцию „лем самостойна национална держава забезпечи українському народови полну шлєбоду розвою“. Здраве українство Франка и студентох треба одзеліц од радикалней партиї, котра, гоч осуджена од Драгоманова, була робом його духа и пошла по його драги москвофильства.

Взагалі треба згадац, же як на Восточних так и на Западних Укр. Жемох витворело ше правило: хто раз станул на грунт идейох Драгоманова, тому отворена була драга до марксизму, а з часом до самого змосковщєня. Так було з Ю. Бачинським, Б. Кістяковським, К. Арабажином, В. Козиненком и Тучапським.

VIII.

Револуційна Українска Партия (РУП) ше основує на терену, цо го у Харковє приготовел з живу пропаганду Микола Михновський, якого признаваме нешка творцом українского нового национализму. Вон бул адвокат, а у студентских рокох бул членом „Братерства Тарасівців“. Нєшкайше го националистичне українство мушело до певней мири „одкриц“, бо го социялистична доба у України прекляла.

М. Михновський наисал програмову публикацию РУП, дзе ше медзи иншим гутори: „... Державна самостойносц є главна умова иснованя нації, а державна незалежносц є националним идеалом у сфери медзинационалних одношеньох...

... най би и против логики подійох, ми виписали на свойому прапору: една, єдина, нероздзельна, шлєбодна, самостойна Україна

од горох карпатских аж по кавказки". Михновський, навязуючи до историчних традиційох державности, става єднак, як Донцов, нешкайши визначни теоретик українського націоналізму, на ґрунт волунтаристичного розуменя нації: „Одсутносц державно историчней прешлосци не може мац ніякого значеня за силну и шмелу націю, котра одчула свою силу и сце ше похасновац зос своїм правом силного“.

О плану роботи організації гутори: „Ми як партия бойова, партия, цо виросла на ґрунту исторії и є партия практичної акції, ми мушимо указац на тоту найблізшу мету, яку маме на очох. Тота мета то врацане нам правох означених у переяславской конституції 1654 р. Ми виявляме, же ми вежнеме зос силу гевто, цо нам належи. Наша нація длуго була безсилна, але нешка уж става и до борби. Вона здобува себе полну шлебоду и перши степеню до ней переяславску конституцію...“

Синове України! Ми як тот Антей тикаючи ше жеми будземе наберац вше векшу силу... Най жахляки (боягузи) и одступники иду до табору наших ворогох, їм не место медзи нами и їх преглашуєме ворогами Оцовщини. Шицки, хто на цалей України не з нами, тот процив нас! Україна Українцом!..“

РУП затраци з часом свой ясни шветогляд и програму. У ней ше з часом найду попри націоналістичних елементох теж и драгомановци та марксисты. Спильна характеристика їх шицких була революційносц у методох політичної борби, и процивносц до безполітичного українофилского культурництва. Робота партії ше розростала и моцнела и вона скоро постала масова організація. Ёй членами були и тоты познати особи: Симон Петлюра, Леся Українка, М. Коцюбинський, О. Олесь, Дмитро Донцов, В. Чехівський и др. Але партия організує и селянство и варошке робітніцтво. Революційни виступ 1901—1902 р. на Полтавщини и Харківщини є діло партії так, як и велі познейши.

Але не длуго ношела РУП свой націонално революційни прапор, бо у партії ше змоцнел марксивски елемент, и идеї Драгоманова. Конечно ориходзи до того, же націоналісты з Михновским охабяю РУП, а сама РУП ше розпада 1905 р. на „Українську соціал-демократичну робітничу партію“ (М. Порш), котра признава офіційну програму російской соціал-демократії, и домага ше лем автономії України — и на „Українську соціал-демократичну Спілку“ (Д. Антонович, О. Скоропис-Йолтуховський, М. Меленевський), котра постава філія російской соціал-демократії на Україні.

„Спілка“ станула на всеросійську платформу и цо раз то вецей

ше московци и виступа з виразним протинаціоналним напрямом. Ю пребераю до своїх рукох Жиди и Москале. Так на приклад орган „Спілки“ (на московской бешеди) „Правда“ виходзел з под редакції Л. Троцького-Бронштайна. Царска полиция розогнала „Спілку“ 1907 р. Згадани уж социял-демократични партії, вец Українська демократично-радикална партія и „Українська социял-революційна партія“ пошли драгами московского социялизму и комунизму, страцели каждую українску характеристику и на тот спосіб приготовели и спричинели катастрофу України 1917-20 р. И ту ше указало правило: зос драгомановства прешли до марксизму, а вец цалком на московство.

XI.

По виступу з РУП Міхновський ведно з Ол. Макаренком, І. Бойком, Ев. Любарським-Письменним, М. Базькевичем, М Біленьким, Ол. Степаненком, В. Мізерницьким и др. основує „Українську Народню Партію“ (УНП) 1902 р.

У „Х заповідох УНП“ пише: І. Єдна, єдина, неподзельна од Карпатох аж до Кавказу самостійна, шлебодна демократична Україна — Республика — то націонални всеукраїнски идеал.... ІІ. Шицки людзе твое браца, але Москале, Ляхи, Румуни та Мадяре — то вороги нашого народу, док вони паную над нами и експлоатую нас.

УНП розвива дораз широку пропагандивну активносц, видава брошури, декларації и часопис „Самостійна Україна“. Идеология УНП у поровнаню з націоналистичну РУП то ширше розробене давних гаслох и методох борби. Обрацена велька увага на социялне и роботніцке питанє. У брошури „Робітничє свято 1 мая“ пише: „Почуванє народней чесци и пошани жада, же би на українскей території, дзе векшина роботнікох Українци и справа пролетарияту, точнейше, борба против прициску управительства и капиталу була у рукох українских роботнікох...“

Конституция красна лем за тот народ, яки ма свою державу, окрему и неовисну. Ми Українци не будземе чекац російску конституцию, бо не кладземе на ню ніяки надії, ...бо ми жадаме себе щесца и лепшей долі не од зніщення самодержавства, але од посцигнуца себе политичней шлебоди у своєй власней держави...“ У другей єдней брошурки пише пророчо М. Міхновський: „Кед московска демократия завоює себе державну власц у Росії — теди вона знеє машкару „братерства и любви до шицких народох“, машкару, з яку вона купує симпатії нешлебодних нацийох Росії и прицагує їх сили за посцигнуце своєго идеалу — и руци явно

и отворено до очох тих нешлебодних нацийох свой шовинистични парол и програму...“ „Українська нация муши пойсц по драги национализму, прейдзе його и звалі шицко, цо будзе стац на тей драги.“

Року 1905 УНП поволує народ до революції под прапором борби за самостойносц. На жаданє и протест УНП анулувани закон з 1876 р., яки забранює українску пресу. УНП видава перше часопис „Хлібороб“, а потим дневник „Слобожанщина“. — У 1904 р. УНП твори групу активистох „Оборона України“, цо кладзе себе за мету терор.

Року 1906 видава УНП свою нову програму: „Жадаме . . . : 1. Шицких валалских роботнікох-земледілцох, точнїше українске селянство без жеми надзелїц зос жему. 2. хліборобом власником, цо не можу прежиц зос своєї жеми дорезац жеми зос жемского фонду. 3. . . . з моментом Всеукраїнскей Революції цала тота жем є конфискована и муши буц врацена без одшкодованя єй давним правним власніком (селяном)..“

Не уважаючи на релативно вельки впливи, яки УНП здобувала медзи укр. масами, гасло „самостойна Україна“, яки вона глашела, не змогол остаточно зламац антинациональні идеї социализму и москвофилства. До того Москва як найоштрейше преганяла УНПартию. (Далей будзе.)

Над могилою Президента ЗОУНР др. Е. Петрушевича.

(Промова дра М. Андрусяка на похороні 4. вересня ц. р.
в Берліні.)

Не гомоняць сьогодні жалїбно святоюрські дзвони й не провodayть першого Президента ЗУНР на вічний спочинок. Не чути зприводу смерти члена Директорії обєднаної УНР жалїбного стогону тих дзвонів Софійського Собору, що 22 січня 1919. голосили світу про єдину Соборну Україну. Не віддає почесна сотня УГА останьої прислуги Диктаторови ЗОУНР в часі найбільших подвигів УГА і чортівського пролomu й червневої офензиви і в маршу в золотоверхий Київ. Саме на передодні 21-ї річвиці оттого вмаршу заснув серед злиднів скитальщини на чужині речник визвольних галицько-українських змагань у 1918—23. р. р. др. Евген Петрушевич.

Щоб оцінити, яким був Покійний, треба сягнути до того покоління галицько-українського громадянства, якого змагань виразником був Пок. Евген Петрушевич. У ріжних періодах розвитку української нації, як в цілости, так і окремих її віток про-

являлися своєрідні настрої. Галицько-українське громадянство від самих початків своїх змагань — засісти у народів вольних колі — змагало так, як висловили те його співці. В часі Великого Зриву гей би вилилися в народню душу і миролюбні співи: „Мир вам, братя, всім приносим“ і „Не чужого ми бажаєм, а свого права“ і революційний спів „Не пора, не пора...“ Тимто й галицько-українське громадянство і його провідник, що почали революційним шляхом будувати свою власну державу, не перестали бажати мира й вірили, що побідить справжня справедливість. Як політик був Пок. др. Евген Петрушевич пуританець, був людиною совершеної чесности й бездоганности, людиною сильних моральних основ, яких уперто тримався. Вірив у побіду справедливости, вірив спершу, що і ворог нашого народу кермуватиметься чесною політикою. Два світи стали до борні проти себе і громадянство, що зірвалося стати хозяйном у своїй власній хаті, що не чужого бажало, а свого права, що вірило у вселюдський мир, стало до бою зі своїм довговічним гнобителем, вихованим на „Конраді Валенроді“, на пісні про Альпугару. Ворог з цинізмом говорив про чесну політику супроти українців, купаючи їх водночас у морі крови. І пізнав Пок. Евген Петрушевич, що **не мир, але кров і залізо** може розсудити ті два світи. Хвилево побідило лукавство; послідувач чесної політики мусів жити скитальцем на чужині, але діждав він того часу, в якому завалилася лукавими способами збудована держава.

Родинною стороною Пок. Диктатора дра Евгена Петрушевича була колишня волость дулібів-бужан над Верхнім Бугом з осередком у Бужську, де й народився Покійний. В часі княжих міжусобиць та волость була тереном ударів між Київсько-волинськими Мономаховичами й галицькими Ростиславичами. Судилося, що те **скроплене українською кровю галицько-волинське пограниччє** видало й творця козацької держави гетьмана **Богдана Хмельницького й Маркіяна Шашкевича** й інших піонірів галицько-українського національного відродження, врешті диктатора ЗОУНР і двох вождів УГА. І похід УГА разом з армією УНР перед 21 роком на Київ нагадував той світлий момент з історії княжої України, коли то Київсько-волинські Мономаховичі разом з галицьким князем Ярославом Осмомислом увійшли в 1158 р. до Києва.

Щоб знайти слова потіхи в тій хвилині, коли то ми, скитальці на чужині, ховаємо в чужу землю першого Президента Західно-Української Республіки, треба сягнути до слів співця памятного й славного й жертвами, і всенациональним підоймом і все-

національним горем 1919. р. Саме, коли на Західній Україні мало зайти ясне сонце її воскресення, в кінцеві червневі й початкові липневі дні 1919. р. писав Олесь:

„Як завтра день углядять люде,
Як зійде сонце золоте,
Так Україна жити буде,
Так наша мрія процвіте“.

Тимто взивав він:

„...народним лицарям
Зриваймо радісно квітки,
Вінчаймо їх терновими вінками
Безсмертям на віки.
Народная пам'ять їх ніколи не забуде,
І доки житиме народ
Їх світлий образ сонцем буде
І в день весни, і в ніч негод“

Тому й нам, скитальцям, не слід забувати Покійного Диктатора Західньої Области УНР, що волів жити серед злиднів на чужині, ніж скористати з ворожої амнесії. Тим Він зазначив, що Західна Україна не зреклася своїх прав до життя у „народів вольних колі“.

Як колишній стрілець УГА і юнак Армії УНР прощаю Пана Президента Української Національної Ради ЗОУНР, Члена Директорії УНР й Диктатора ЗОУНР в імені товаришів зброї — учасників всеукраїнського визвольного зриву, як скиталець прощаю в імені українців-скитальців у Великій Німеччині. Над Вашим гробом, пане Диктаторе, можу в імені їх усіх заявити, що ми далі готові в перших рядах боротися за Україну й за неї класти жертви, як прийде слушний час. Спи спокійно, Провіднику Галицької України в часі її Великого Зриву, не далеко від першого її вождя. Народ у сімі вольній, новій Вас тут не забуде!

Микола Ерделі.

Українська культура

II.

(Предлужене)

З моментом упадку київської держави штредок культурного и политичного животу України преноши ше на запад до Галичини и на Волинь. Культурне оформйоване Галицко — Волиньської держави не одвива ше вецей виключно по византийській лінії, яки случай бул при київській держави. Нови драги на яки кроchel українски народ у своїх культурних стремліньох водзели на запад. И кельо положенє України, котра ше находзи на граніци двох шветох, у политичним погляду приношело нашому народови дуже чезки наслідки, бо то була главна причина упадку української державносци, тельо тот факт у культурним погляду вишол на вельки хасен. Бо наш народ пребиваюци на граніци двох культурох могол черпац и черпал и з єдней и з другей одповедни елементи, котри му були потребни, же би по висшей збудовал власну культуру.

Вплив западней культури на розвой Галицько-Волиньської держави видзи ше найбаржей у будовніцтву. Велі церкви, котри у тот час були побудовани у княжих городох: Владимиру Волинським, Холму, Галичу, Львовє и Перемишлю, шицко то памятники, яки вредни у першим шоре з боку архитектурного дзе ше зос мишаніни формох румунского стилу и українских мотивох витворел нови оригинални стил, а у другим шоре пре свойо високомистецки икони и инши малярски твори.

З литературного боку характеризує тоту добу Галицько-волиньски літопис полни патриотизму и красних формох, за котрого гвари наш писменик Б. Лепкий: же такого літопису нігдзе не найдземе, якцо не найдземе таки степ, як наш ані такей рики, як Дніпро.

По сторочней периоди Галицько-волиньської держави приходзи политични упадок. Зос шмерцу остатнього князя Льва зединюю ше українски жеми на основи права наслідства зос литовским князовством. Але польски княз Казимир, почина кирраву борбу за Галичину. И хоч ше водзели чезки борби, культурни живот по недавним силним розмаху не могол буц застановени. Цо вецей по окупациї Галичини українська культура, а у першим шоре малярство забера перше место у цалим польским кральовству. Правда, культурних памятникох з тей доби дуже мало ше зачувало на українских жемох з причини частих катастрофалних подійох, цо ше виками густо шоровали. Вельо вецей тих памятникох находзимє на

польських жемох. По висказох польських историкох, Польска у тот час, то є концом XIV и до половки XV вику, була абсолютно овисна од українского малярства. Було то за часох панованя польского краля Ягайла. Сам Ягайло, хоч непомирни противник шицкого цо українске, за мальованє церквох по цалим своїм кральовстве ангажовал виключно лем українских малярох.

На перше место у цалей тей периоди треба положиц малюнки маляра Андрия у Люблину. Реставратор тих малюнокх Поляк проф. Макаревич дошол до таких заключеньох; „Автором люблинских малюнокх бул дворски маляр краля Ягайла. З походзеня розуми ше, бул вон Українец, бо Поляки теди ище не мали малярох таких способносцох“. У дальших своїх доялних виявох тот Поляк поровнує українского маляра з найкрасшима малярами тедишней Италиї.

Инши памятникі українскей култури на польских жемох то катедрална церква у Сандомире, дзепоедни часци каплічки на краковским Вавелу и катедрала у Гнезну.

Тота українска епизода у историї штредньовикового польского малярства ровночасно и еден од найкрасших и найшветлейших моментох нашей култури. Характеристични тот епизод, бо у тот час, кед Галицка Україна капитуловала пред польску милитарну силу, Поляки схилєли свою главу пред генийом українского народу.

Рок 1627 записани у аналох українскей култури зос златними буквами, а з нїм ведно и мєно: Петро Могила, митрополит українскей церкви. Добре оцєнюючи вельке значєнє освіти, заклада Петро Могила по цалей України школи-колегії, а у першим шоре у Києве, котру подзвигнул на степень Академії. То бул перши университет на українских жемох, а з наукового боку стал на високим степеню. Тота Академія, по своїм основателю названа Могилянска, през цали столїтя була центром култури, на цали сход Европи. Москале бул перши котри, немаючи своїх високих школох, з тей нашей установи черпали скарби култури. Загально познати вельки вплив могилскей академії на культурни розвой сербского народу. У тот час, а и у познейших столїтьох велї сербски студенти студїювали на могилскей Академії и там здобули културу и освіту прєсадзовали до власней жеми. На жаль тоти поважни впливи тей украинскей культурней институції на культурни розвой сербского народу фальшиво ше приписовали и приписую на адресу московского народу.

Культурна робота митрополита Могили не закончила ше на полю освіти. Його старанє коло подзвигованя мистецтва принесло дуже красни плоди. Главна його робота на тим полю обрацала ше коло обнови запушених и понїцєних культурних памятникох князей доби. И так обновел церкву св. Софії, Десятину церкву и инши.

Зос т. зв. Могиланским периодом української культури вошли зме до найромантичнішої и мож повесц найкрасшей доби нашей національной исторії, до козацкей доби. Козацки часи, а окреме часи Б. Хмельницького, то не лем бліщаци момент у нашей воєней и политичней исторії, але и у исторії нашей культури. О мистецтву доби Хмельницького маме автентични шведоцтва сирийского дякона Павла Алепского. За малюнки церкви у Василькове медзи иншим гвари: „Таке дацо ми до того часу, а ані потим не видзели. Я видзел вельо иконох од грецких крайох починаючи аж дотамац, а отамац до Москви, але дацо подобно сом не видзел. У Трипилю — гвари далей Алепски — ест церква величава и красна. Зос свою красу и розмирами превидує шицки церкви козацкого краю.“

Правда, розвой української культури за часох Б. Хмельницького не мал одредзеной линії и не одвивал ше систематично. На таки розвой бурни часи не дозволювали. И укельо культурни живот у України теди нагло поступел бул то, подобно як и у политичним погляду, вибух виками здавйованей сили.

Тота потребна линия и систем у розвою культури, цо не видземе у доби Хмельницького, характеризує культурну добу гетьмана Мазепи. Д. Антонович ю назива: златна доба української культури. Шейсц монументални церкви, котри збудовал Мазепа, як красни диядем, забераю едно од почесних местох у исторії української культури. Свитске будовніцтво гетьмана Мазепи репрезентую славна гетьманска палата у Батурину и палата Академії, збудовани у чистим українским стилу.

* * *

Окреме место у исторії української культури забера древене будовніцтво и виробніцтво. Оригинална тота архитектура и можеме шмело повесц, же вона якраз у України посцигла свойо найоригинальнейши и найдоскональши форми на цалим шведе. Розвиток древней архитектуры цага свой початох ище з доби поганства. Кулминацию техничной и мистецкей совершеносци посцигла вона у древених церквох, котри розошати по цалей величезней української території. Краса тих церквох змушувала веліх цудзих дошліднікох культури на щире и вельки признаня. Чески дошліднік Заплетал висловел ше, же українски древени церкви можу буц на славу, гордосц и радосц каждого народу. Бо припатраючи ше на тото мистецтво — гвари вон — человек ше муши схиліц и поклоніц глібокому творчому гениюви українского народу, котри зос викову напружену роботу цалих поколіньох створел прекрасни, на жаль до тераз непознати и не досц оценыть скарб шветовой культури — древени храм.

З древену архитектуру узко звязане народне резбарство у древе. Богатство формох и барвох и оригиналнось того мистецтва кладу українски народ у тей галузи культури на перше место у исторії шветовой культури.

Др. В. П. Юревич:

На засадничі теми.

Виховання й побільшення провідної верстви нації, що є носієм державної ідеї, осередком політичного чину та базою вищих форм національної культури — це не тільки українська проблема. Для кожної нації, питання існування провідної соціальної верстви навколо політичного проводу — як його духового й суспільного оточення — є питанням кардинальної ваги, від доцільної розвязки якого залежить тривалість державного устрою, або навіть і державного існування народу.

Фізична, або — хоч би й тимчасова — духова дегенерація провідної верстви нації, неухильно веде до занепаду, або й до повного знищення її держави, та руїни її суспільної структури в найширшому розумінню цього слова. Наша сучасність має слушну, логікою досвіду, оправдану віру в місію геніяльної особовости та в доцільність монархичного принципу політичної організації. Ця віра, під переконуючим впливом подій, вже перестала бути виключно лише прикметою тоталітарних світоглядів, але що далі, тим глибше просякає всі нації світу.

Проте в цьому місці мусимо з натиском підкреслити істотну властивість монархичного принципу, в якій саме й полягає заповідь його величезних успіхів та їх історична тривкість.

Національний вожд не є лише геніяльною особовістю, що багато обдарована випадком, чи „грою природи“, і діє виключно під впливом власного містичного натхнення — понад суспільством чи проти нього. Така особовість є лише уявою політично неформованої маси. В історичній дійсности, такі постаті що правда появилася час від часу, але майже ніколи не залишали за собою тривалого сліду.

Справжній вожд нації — це є більше, ніж понад міру здібна особовість із сильною волею; він є в першу чергу соціальним явищем, втіленням здібностей і волі своєї нації, а ще стисліше — її провідної верстви, для якої він зявляється найхарактернішим і найтипівішим представником і виразником.

Дійсно велика постать не може розвинути на тлі політично нездарного, або zdeгенерованого, чи позбавленого соціальної й

духової еліти, народу. Навпаки, в часи буйного національного розвитку й великого духового напняття нації, повстають провідники з людей — ясна річ, характерних — але інколи навіть не відріжняючися своєю геніяльністю над оточенням. Прикладом таких постатей може служити в англійській історії Кромвель, у французькій — Шарль VII, який з ледащого дофіна зробився, після коронування його в Реймсі Жанною д'Арк, одним з найкращих королів і будівничих французької великодержави. В японській історії, це був цісар-реформатор Меїджі, відновник японської нації. Ті історичні приклади можна побільшити.

В нашій суспільності ще дотепер шугає примара своєманітного євразійського квієтизму, що є спадщиною отруйної московської ментальності. Всупереч трафаретним бундючним фразам про силу в нас самих — в деяких, хуторянських по суті, душах ще досі теплиться віра в чуда. Розуміється, віра вже не в російській лібералізм, ані в міжнародній соціалізм, не в лігу „Махі-Націй“, ані в „прометеївську“ Польщу — що добрих хохлів пожаліють — а в національного „месію“, що народиться ласкою Бога, прийде й подарує нам самостійність, державу, і навіть великодержаву.

Ясно, що не є це дійсно здорова віра у Вожда, яка вимагає залізного послуху, довіря, самодисципліни, невтомної праці в своїм оточенню, над своїм оточенням і над самим собою — в першу чергу; яка вимагає осягнення найвищої фахової досконалости від своїх визнавців та їх особистої політичної й духової зрілости, як передумови національного відродження й права на національне провідництво.

Це є лише втеча від жорстокої дійсности, від імперативу національного обовязку — в популярну мрію, водночас відтяженням власної совісти пересуненням відповідальности за долю свого народу з власної особи на плечі очікуваного „месії“.

Не треба доводити, що кожний реальний політичний провід і кожний реальний національний провідник, що вимагають легітимації не тільки „світоглядом“, але й осягненням; не фразеології а дисципліни в цілому життю, які ставлять здібности й характер перед дешевим ідеологічним догматизмом — є для вищезгаданої ментальности або обектом отвертої ворожнечі, або схованого саботажу. Прояви цих розкладових первнів цієї анархічности на ґрунті хорої волі — старі, як сама, історія українських змагань. Ці прояви фатально виявлялися в кожному етапі національної боротьби, аж від Великої Руїни, і до найновіших часів.

В основному, вони звертаються не тільки проти принципу авторитарности єдиного політичного проводу — кожний раз, коли

він зпоза обрїю, мрїй переходить в дїйсність, але водночас проти принципу духової єрархїї в загалї. Якраз в тому полягає найстрашнїша загроза політичній життєздатности Української Нації.

Не тільки в широких колах підсоветської України, але й у певних угрупованнях рїзних політичних напрямків на еміґрації, зникає зрозуміння для засади духової якості як першого принципу провідної верстви нації. Тут панує тенденція не підвищення, а зниження вимог до інтелекту, характеру й фахової досконалості інтелектуальної верстви нації.

Світогляд вважається вже не як засіб виховання й усталення характеру, а за його „єрзац“; формалістична ідеологічність співвизнавця змішується тут з його особистою характеристикою. Співдїяння в національній політиці вважається вже не обтяженим відповідальністю обовязком, але своєрідною почесною привілеєю що повстає з формального визнання тої чи іншої доґми, а головне — приналежністю до того чи іншого „гурту“.

На тлі нації повстає язва політичної „єзотетики“. Повстають нечислені ексклюзивні кліки (так мовити, політичне „клікушество“) і в цих теплярнях — розсадниках меншевартїсних характерів видїють у задушливому повітрі взаємної адорації та взаємного звільнення від самооправдання творчим чином — мікроскопїїні отамани й оперетково наївні конспіратори. Авторитети будується тоді не на вартості й силі особистості та її чину, але виключно на титулі „посади“. Ясно, що та заґумінкова цезароманія засадничо заперечує не тільки монархичний принцип, але взагалі основи здорової національної єрархїї та елітарности — внеможливлючи їх твореня й розбудову. Ортеґа й Гассет влучно характеризує людину еліти, в протилежність до людини маси, як особу, що ставить до самої себе вищі вимоги, ніж до неї ставить їх власне оточення.

Зрозуміло, що втеча від життя в „клікушество“ і політичну єзотерику є явищем, що повстає на ґрунті життєвої кволості й тому пістряк клікарства є лише симптомом, а не причиною хвороби — себто для самих „клікун“ непоправно-хронічний.

Звільнення від нього національного організму мусить іти не шляхом психо-терапевтики пропаґанди, але хїрургїчними засобами цілковитого ізолювання.

Л. Киселиця:

Українська збройна сила в обороні Європи.

Україна через своє географічне положення впродовж довгих століть була тим авангардом Європи, якому приходилося ставити спротив ріжним ордам, що насувалися масою, одні за другими, з азійських просторів. Українським князям приходилося боротися з половцями, печенігами, торками, хозарами, татарами і т. д. Одні орди, побиті українською збройною силою, розпорошувалися й цілком зникали. Другі, хоч і пробивалися на Захід, зазнавали в українських степах такого ослаблення, що вже не були здатними закріпити свої посідання. Київ зазнав дві руїни — 1169 р., коли його знищив московський князь Андрій Боголюбський, і 1240 р. — при наступі татарської орди Батия; але й цей останній від удару з українцями був так ослабленим, що його експансія вичерпалася. Татари, дійшовши до Польщі та Семигороду, не пішли вже далі, а повернулися й осіли над Волгою й Чорним Морем. Пізніше доводилося українським козакам вести безнастанні війни з татарами, яких попирала Туреччина.

Коли Україна виснажувалася й слабла в тій боротьбі, то Московщина й Польща, хоронені якраз українською силою, мали змогу внутрішньо скріплюватися. Згодом вони стали потужними державами, при чому ступінь їх сили завжди обумовлявся тим, хто з них панував над Україною. Цей факт підтверджують самі москалі й поляки. Ось заява їх представників:

— „Основне імперіялістичне ядро російської імперії, велика російська (русская) національна єдність — повстала через злиття Московії й України... Український нарід, входячи в Московію, або Польщу, міг дати цій, або другій достаточну могутність для збудування імперії. Питання — велика Росія, або велика Польща — рішалось тим, кому вдалось досягти злиття з Україною, воно рішлось у XVI-ім столітті й, головним чином, в 70 роках XVII-го століття“ ...¹⁾

Або: „Що було суттю історичної боротьби між Польщею й Росією? Від XVI-го до XIX-го століття веде Польща з Москвою 16 великих війн. Через п'ять століть термін „війна московська“ не сходить із карт польської історії. Кожний „вільний мир“, який Польща заключувала з Москвою, виказувався кригким; кожна

¹⁾ Петр Савицький: Борьба за имперію — Русская Мисль 1915. 11. стор. 68—9., журнал редактований П. Струве.

спроба зближення й погодження інтересів Польщі й Росії, після упадку Польщі, ломиться й обертається в ніщо... Характер історичного антагонізму між Польщею та Росією є маркантно політичний, — його підкладом є реальна суперечність інтересів. Є це боротьба за державний терен, поширення, за Україну".²⁾

В чому ж властиво полягало це значення України в розвитку політичної сили Москви й Польщі? Безперечно, грало тут ролю щасливе географічне положення України, доступ до Чорного моря й до Європи, безмірні багатства нашої землі, можливості економічного розвитку і т. д. і т. д. Але велике значіння для наших історичних ворогів мала ще досі недоцінена історією — українська збройна сила. Та сила, що за княжих часів протиставляла себе азійським ордам, обороняючи Україну, а водночас Москву й Польщу; та сила, що за козацьких часів ратувала їх, Європу й християнський світ перед могутнім в ту епоху ворогом європейської цивілізації Туреччиною.

Під прикриттям України — Москва поросла в силу, але стала імперією лише тоді, коли їй вдалося опанувати Україну, головню після битви під Полтавою й по знищенню Запорозької Січі. Доки Україна була самостійною державою, або перебувала в звязку з Польщею — Московщина залишалася другорядною державою без ширших імперіялістичних можливостей і аспірацій.

Також і Польща ставала тоді великою державою європейського значіння, як їй щастило опанувати Україну й використувати для власних цілей українське козацьке військо. При допомозі військового генія Конашевич-Сагайдачного, Польщі вдалося в 1618 р. приборкати Московщину. Успіхи Сагайдачного під Москвою, з його 20.000 армією козаків, які довели до берлінського миру, спричинилися до посилення позицій Польщі в цілій Європі. Забезпечившись на певний час з боку Москви, завдяки військови, Польща змогла тільки при його вирішальній участі перемогти й Туреччину — після чого вона стала на деякий час одною з найсильніших європейських держав.

Страховище тодішнього християнського світу — Туреччина в XVII в. постановила завоювати цілу Європу. Небезпека турецького наступу грозила в першу чергу Києву, Кракову, Відневи й Венеції. Безпосереднім тереном боротьби стала в першу чергу Україна, де турецько-татарські війська зударилися з нашим Козацтвом. Ще перед цим великим турецьким наступом, український вояк гартувався в XVI століттю в боротьбі з татарами й створив ряд лицарів, як Острожський, Дашкевич, Бернад Претвич, Сецмлинів-

²⁾ Antoni Chotoniewski: Istota walki polsko—rosijskej.

ський, Пронський, Сангушко, і багато інших. Ті лицарі були предтечами великих українських кошових і гетьманів, що вславилися в цілій Європі своєю військовою штурмом і відвагою в боротьбі з поляками, москалями, татарами й турками.

В 1594 р. два козацькі полководці Лобода й Наливайко, на заклики німецького цесаря Рудольфа I. і папи Кліма VIII. повели козацьке військо в наддунайські краї проти турків. Северій Наливайко погромив і приневолив молдавського воеводу Ароно стати в боротьбі проти Туреччини, ведучи бойові операції в Семигороді поруч із цесарськими військами. Козацька бойова штука вславилася тоді в цілій Європі.

Найбільші турецькі походи на здобуття Європи припали на XVII. століття. Туреччина повела наступ на східно-європейські держави. Навчена гірким досвідом, вона вже не відважувалася йти походом через Україну, де козацький відпір змусив її до дефензиви. Турки вибрали кращий і більш безпечний шлях через Молдаву — що була їх васалом — беручи напрям на Польщу до Кракова. Ворожі армії стрінулися під Хотиним. (Далі буде)

Дарія Віконська:

Степ.

Годі винувати людей з буйною фантазією в браку доброї віри. Однак там, де йде про фізичне виконання наміру, добра віра не вистачає, а фантазія тільки шкодить. Вона затирає в нашій психіці різницю між „бажаним і можливим“, „між уявою і дійсністю“, як висловлюється Липинський.

— — —

Стихійні пориви — могутні, сильні. Незорганізовані свідомою волею, не використані для заделегідь ясно поставленої цілі — минають вони безплідні, не досягнувши нічого, або нерідко — сіючи руїну. Ясна, виразно означена ціль є плодом ясного, виразного вибору. Доцільний вибір вимагає виразного розрізнення важного, або самотньо важливого від річей другорядних, побічних.

— — —

Між додатними й шкідливими прикметами української влади треба — на мою думку — розрізнити вроджені й набуті. До вроджених треба нам зачислити примітивну, неопановану, себто не перепущену крізь сито свідомості, емоціональність, мрійливість, веселість, поетичну владу, добродушність, безпосередність, балакучість, легковірність, сварливість, лінивість, розперезаність.

анархічність (чванькуватість, ота буга мешканця степу, „кожний собі пан“, протидержавна нехить підпорядкуватись, хіба з мусу).

До набутих — всі поширені в нас позначки рабської психіки, що загніздилися в нашій вдачі наслідком довголітнього поневолення.

— — —

З прикмет, котрі треба нам набути й виплекати в собі, можна назвати: солідарність (не примітивна солідарність череди, а високосвідома національна карність), почуття особистої відповідальности, почуття міри, точність, річевість, витривалість, чемність, словність, мовчаливість. Працьовитість. Самокритицизм. Особиста гідність, стриманість. Національна гордість. Ніжність супроти близьких та дорогих осіб. Рішучість, неуступчивість, непохитна твердіть у відношенні до ворожих, шкідливих для нас чинників. Послідовність у початому ділі. Погорда вигідного життя. Погорда дешевих успіхів. Культ трудного та героїчного. Безумовна відданість та вірність власному народови.

— — —

Поборювання степу в нашій психіці нині майже виключно в руках письменників. На них тяжить обов'язок спрямувати у відповідне русло „бездомне почуття“. Вони то підготовляють ґрунт і кидають слово — засів, що сходити-ме в українських душах і принесе жнива.

— — —

Слово — батьком чину.

=====

Микола Бучко

Актуални теми

I,

Наш націонални характер и виховане волі.

Ми — Українці, яки живемо у Югославії не розрижнюємо ше по наших душевних та характерних прикметох од інших наших братох Українцох жиючих на родзених жемох та по цалим швецеве розтрешених. Шицки ми зазнали мало полней и правей, благословеней шлебоди. Поза недлугим державним животом княжей доби та окремима вибухами княжей енергії под владу гетьманох Хмельницького и Мазепи и остатней ошлебодзуюцей войны 1918 до 1920 р над нами вше и вшадзи пановали инши, цудзи. Зато и душа пресичного нашого человека ноши печад рабскей вдачі, котра вше нарика на своїх, а готова є служиц цудзому, котрого вона ма за „визшого“ од себе. Наш человек ше швидко одушеви за якуш

справу, але нема витирвалосци остац при ней так длуго, док ю не здіясні. Прето и тоти хиби нашей националней вдачи: з єдного боку — недовиря до своїх силех та рабске недоциньюване своєї роботи и родзеной култури; — то занепад животног инстику самоотриманя. Ми, на приклад, легко примаме цудзе, а своєю не чуваме та нам го беру други и ми ше вец чудуеме, же сушеди присвоели нашу вредносци так ше стало зос нашу народну писню та з народним мистецтвом. З другого боку, тим яки на нас з боку патра, упада до оч наша незлагодя и грижня медзи собу, партийництво и то таке амбитне и зашлепене, вец неспособносц до организованей громадскей роботи. А же то так то нам найлєпше шведочи наша просвітна робота по наших „просвітах“ чи „читальных“ у нас як и индзей дзе живє наш народ.

Тоти появи видно не лем медзи звичайним народом, але и штред интелігенції. Хиби нам у велькей мири: самодіяносци животног инстику борби за існоване, за опашоване обставинох и перешкодох. Нет у нас сталносци и виробеносци світогляду: „кадзи витор виє“. Кед сушеди за комунизм и ми за нього, кед-ше їм пачи демократія и нам, кед вони националисти и ми. То не добра поява и вона шведочи, же ми немаме шмелосци буц „самима собу“, та ше не усудзимо свою терашньосц и будучносц будовац зос своїма власними руками, але сцеме своєю нуждене існоване опрец на ласку сильного, (по нашей уяви), место же би зме себе себе вибороли належне место. Му мушимо буц свидоми важносци часу у яким жиєме и сец, же би наша доля була у наших руках. Тераз у тей сучасней войни будує ше нова Европа, Европа нових, шлебодних народох. Майме шмелосци повесц шицким и каждому же Українці сцу и муша мац у тей новей Европи место, яке ше нам належи. Ми сцеме и будземе вше сец и бориц ше за подполну шлебоду и самостойносцу.

Та же би зме посцигли таки степенє треба ше до того пригтовльовац и вихововац. Треба нам далеко вецей часу и стараньох пошведиц вихованю националного характеру и волї. Бо од того чи нам ше уда витвориц силни характери, з вельким почуваньом одповедальносци, а ведно шмели, скори у ришеню, енергийни у діланю, неугнути — од того отже будзе дуже вельо овишиц и наша будучносц. Нєшкашня школа идзе у главним лем за розвитком ума, занедзбуюци инши страни младей души. Зато ше мушимо застановиц над тим, як вировнац тоти єностраносци при помощи належного вихованя волї и почуваньох та физичного гарту, же би зме медзи молодежу виховали характери гармонийни и всесторони. Прето є конечно потребни організації, як за селянску, так и за

интелігентську молодь. Наша „Просвіта“ то у головним товариство дорослих людзох, а за молодь не маме до тераз ніяки товариства и вона препущена сама себе зокрема селянська молодь, бо школярська ма свой Союз, котри гоч и не подіолно задоволюючи, але бодай по часци вплива на виховане школярох. Конечним є основац гоч би младу „Просвіту“ за молодь, бо иншак ми препущає нашу молодь, надію народу самей себе. Кед би така організація исновала вона би була права школа за всестрани патриотичне виховане молоді, а зокрема школа за виховане національного характеру и волі
(Далей будзе.)

Школярська часц.

Коляда.

До тераз ше колядовало на фонд історії. И наколядована красна сума, так же історія 1941 року муши буц видана вшеліак.

Тогорочна коляда є „коляда на фонд школярского Конвикту“. Шицки знає, же нам тот конвикт треба, шицки го и сцеме. Прето школяре єто починаю коляду за конвикт. Шицки свидоми патриоти, котри сє и до тераз уж през даскельо роки на тоти Швета Рождества Христового даровали коляднікох на національні цилі й тераз дайце свойо лепти на фонд школярского конвикту.

Школяре організуйце та препровадзце, цо красше тогорочну коляду, бо вона на фонд школярского конвикту.

Л. Павлович:

Незнаному січовикові.

Мов ранений сокіл він впав в боротьбі
Дитячий свій спокій укинувши в бій.
Так, він ще дитина, та серце мов жар
Тобі, Україно, віддав він у дар.

Не зайва та жертва, не марна та кров,
Ніколи не мертва юнацька любов.
Кроваві краплини пробудять зі сну
Груні й полонини, прикличуть весну.

Повстане країна, тверда та міцна
І вірного сина згадає вона,
За волю він згинув, прапор не схилив —
— Юнацькою долю на віки вславив.

Іван-Марія Семигорський:

Богове поиходзели на степ.

И лісца нешка пахню,
а роса не роса,
але диямант;
витор и Зевс и Марс.

Не верце, же то спела так Венера
(и конари оргонох, орғони)
то наша краса,
то писня нашого параста,
то душа нашого живота.

Жено, не нарикай,
бо шерцо Ци шпива.
Ти мощна и велька
и власа Ци една уж шива.

И ти, хлапче, напий ше нектару;
жили з моцу най ци ше вистирча
уж ютре будзеш стац на олтару
нашого Краю.

— Жено не нарикай...
пребудзце ше шицки,
бо нас вола
и Зевс
и Марс
до
бою.

ШКОЛЯРЕ!

**Школярски конвикт то ваша насушна потреба.
Агитуйце вшадза за нїм и зберайце на фонд
його будови!**

З Редакції й Адміністрації.

Пре преношенє друкованя „Думки“ зос Берчкей до Керестура тота V. кніжка вишла зос спозненьом. Слідуюча кніжка VI. т. в. остатня за 1940 р. видзе коло Н. Року.

Конец року уж ту, а велі не подмирели до тераз предплату за 1940 рок. Шицких таких модліме, же би то чим скорей зробели.

Коцурци. Цо з вами?! Ви були 1938 р. найлепши предплатніки „Думки“, а тераз? Правда хиби нам там п. Евген Горняк наш заступнік за Коцур, але мимо того ше Коцур не шме так охабиц. Модліме єдного Коцура най ше яви Редакції за заступніка „Думки“ у Коцуре.

Явне признанє склада редакция Ігорови Грйоватий, студентови ветерини з Миклошевцох, же точно и совисно позберал предплату у Миклошевцох и Петровцох и так дуже вельо допринесол утвердзованю нашого журналу.

Член редакційней колегії „Думки“ лан Микола Ерделі, дипл. богослов, винчал ше зос пану Ольгу Костельник дня 7. X. 1940 р. у Миклошевцох. Жичиме му на новей драги вельо щесца та витривалосци у національней роботи. На многая літа!

Слід зазначиц, же на його вешелю присутни госци розположени не забули и на наональни справи на заклик п. Петра Бучка назберали на фонд „Думки“ 502·25 дин. То уж други того року таки красни случай національней свідомосци у Миклошевцох. Даровательом щиро дзекуеме.

Керестурски школяре давали подчас ферийох представи у Керестуре и Коцуре, з яких чисти доход 1000 дин. дарозали на фонд „Думки“. Керестурски школяре требаю и муша бавиц тоту ролю у школярским та національним живоце, цо ю одбавели миклошевски школяре у роках 1931—1939. Вони на найлепшей драги до того, лем най так предлужа, шицки ведно як еден, збити у єдним шоре, свідоми свойого призначеня и полни любви гу свойому народови. — За тоту суму купени букви (нашо українски) и тераз „Думка“ ма свойо букви, та у случаю же ше заш не годна друковац у Керестуре, лєгчейше и тунше найдземе друкарню, у котрей будземе друковац „Думку“.

Просимо всіх, які не платили передплату, щоб це негайно зробили. Редакція зробила й зробить всьо, щоб „Думка“ відповіла сучасним вимогам і завданням Українців в Югославії. Закликаємо всіх до співпраці, нехай ніхто не стоїть по боці („моя хата з краю“), бо всіх Нація кличе до розбудови національного життя.

Наш чек. рахунок 34.675.

В адміністрації можна замовляти книжки, часописи, листівки тощо, які виходять за границею.

Кажди хто пошле 100 або więcej динари предплати нараз постава основуючим членом „Думки“.

Основуюци члени: 8) Др. Йоаким Сегеди. Хто слідуючи?

ПЛАЦЕЛИ ПРЕДПЛАТУ АБО ДАРУВАЛИ НА ФОНД: по 100 Д.: Д-р Йоаким Сегеди, Крижевци; по 50 Д.: Колода Йовген, Петровци; д-р Осип Мисак, Осіек, о. Ілія Ванчик, Срем. Митровица; по 30 Д.: Папуга Евген, Бачинци; Бабянський Микола, Гуня; проф. І. Юрійчук, Сл. Пожега; Надь Янко, студент, Чакан Штефан, студент; Медєши Юлийн, школ. з Керестура; Олеар Яким, уч.; Надь Митро; Кетелеш Мирослав, школяр, Рамач Любка, школярка, шицки з Петровцох; Микола Гірйоватий; Яким Гірйоватий; Янко Бучко; паніматка Божуся Гірйоватий, шицки з Миклошевцох; Ірней Бесерміні, студент, Шид; Михайло Джуджар, Андрияшеви; Горняк-Кухар Дюра, Коцур; по 26 Д.: Д-р Григорий Шевчик, адвокат, Кучево; по 25 Д.: о. Біленький, Печно; по 20 Д.: Д-р Н. Ружицька-Івахнюк, Осіек; Сивч Геленка, школ., Керестур; Олеар Михайло, Вучко Йовген, Пап Петро, Петровци; Михайло Силаді, Керестур (за 1941 р.); по 15 Д.: Кашовский Дюра, Раєво Село; Рамач Яким, Керестур; 12 Д.: Кніжара „Пеликан“, Београд; по 10 Д.: Гарди Любка, школярка, Керестур; Дудах Штефан, Петровци; о. Меленюк Осип. Господінци. Шицким щиро дзекуєме.

Издаје: Р. Н. П. Д-о, Р. Керестур; Уређује: Редакцијна Колегија; Главни уредник: Микола Бучко, Раєво Село; Одговорни уредник: Михајло Фирак, Руски Крстур. — Уредништво и управа „Думке“ Раєво Село. — Годишња предплата 30 дин. Поједини број 5 дин. Штампа: Штампарија „Просвете“, Руски Крстур.